

U zborniku su objavljene i sažete biografije autora (rođenih uglavnom između sredine četrdesetih i kraja pedesetih godina), a poglavlja su popraćena duhovitim karikaturama. Uz svaki rad navedena je bibliografija citiranih (njemačkih, ali i engleskih) naslova, pa je i množina bibliografskih podataka vezanih za istraživanja mladih jedna od vrijednosti ovog zbornika.

Zbog problemskog pristupa, sistematičnosti i zadiranja u teorijska pitanja (napose pitanje definicije "eksplozivnog" i najčešće nedostatno određenog pojma omladine!), posebno je značajna opsežna uvodna studija sociologa L. Rosenmayra "Omladina kao zrcalo društva?". Autor prikazuje ciljeve i metode novijih austrijskih istraživanja mladih, pa tako objašnjava i kontekst radova objavljenih u ovdje prikazanom zborniku.

Maja POVRZANOVIĆ

Jedan od priloga obilježavanju dvije tisuće godina postojanja Züricha (1986) bio je i niz predavanja o temi "Svečanost kao urbani događaj" u organizaciji Filozofskog fakulteta Ciriškog sveučilišta. Ta predavanja trinaestoro znanstvenika iz Švicarske, Njemačke i Austrije objavljena su u zborniku *Grad i svečanost; O povijesti i sadašnjosti evropske svečarske kulture*. Zbornik je popraćen prigodnom riječju dekana Ciriškog sveučilišta Waltera Buckerta, sažetim biografijama autora tekstova i popisom izvora pedeset crteža i fotografija koje nadopunjuju većinu članaka.

Okupljajući radove etnologa, povjesničara umjetnosti, sociologa, povjesničara, muzikologa i istraživača književnosti, ovo izdanje već svojom koncepcijom ukazuje na sinkretički karakter svečanosti. Neki su ga autori pokušali teorijski odrediti, no većina ih se u ovdje tiskanim radovima zadržala na prikazu i analizi pojedinih njegovih elemenata. Budući je interdisciplinaran, ovaj zbornik može biti zanimljiv stručnjacima različitih profila koje zanimaju različiti aspekti nekadašnjih i današnjih svečanosti, bilo kao komparativna građa bilo kao teorijsko promišljanje pojmova svečanost i slavlje, kao i njihova odnosa spram pojma urbanog.

Iako naslovom najavljen kao pregled istraživanja svečanosti, uvodni članak urednika ove knjige Paula Huggera je (bez sumnje i zbog raspoloživog prostora) tek skica za jedan sustavan i iscrpan kritički pregled filozofijskih (i teoloških), etnoloških, historičarskih i psihologijskih istraživanja svečanosti. No, slijed dužih i kraćih prikaza teorija i rezultata empirijskih istraživanja pojedinih značajnih autora pruža korisnu informaciju i orijentaciju u čitanju djela o svečanosti starijih i suvremenih francuskih i talijanskih autora.

Walter Bukert piše o antičkom gradu kao svečarskoj zajednici (Festgemeinschaft), analizirajući zavisnost sadržaja svečanosti od političkog uređenja i duhovnih preokupacija. Uspoređuje grčki polis i njegove svečanosti obilježene umjetnostima, s gladijatorskim svečanostima militariziranog Rima.

Klaus Tenfelde na primjeru Adventa pokazuje kako je ceremonija svečane povorke u čast svjetovnog ili duhovnog velikodostojnika postala gradskim običajem, danas posebno živim u malim gradovima njemačkog govornog područja.

Rad Ludwiga Schmutzera, bogato popraćen ilustracijama, prikazuje svečanost kao označitelja životnog ritma srednjovjekovnog čovjeka.

Rad Mone Ozouf (na francuskom jeziku, ali sa šest stranica sažetka na njemačkom) govori o svečanostima francuske revolucije (Pariser Revolutionsfeste) koje su uspostavile nov odnos svečanosti i gradskog prostora: ne slavi se više unutar grada kao kulise; svečanost se seli na slobodne otvorene prostore izvan Pariza.

Dva su članka u ovome zborniku posvećena ukrasima nekadašnjih gradskih svečanosti. Adolfg Reinle piše o nastanku i ulozi oblika efemerne arhitekture (npr. šatora i tribina) i trajne arhitekture za svečanosti (npr. izložbeni prostori) od srednjega vijeka do

Stadt und Fest, Zu Geschichte und Gegenwart europäischer Festkultur, Herausgegeben von Paul Hugger in Zusammenarbeit mit Walter Burkert und Ernst Lichtenhahn, W & H Verlags AG, Unterägeri, J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart 1987, 276 str.

prošlog stoljeća. Rudolf Preimesberger piše o efermernoj i monumentalnoj arhitekturi 17. stoljeća u Rimu. Oba su članka, naravno, popraćena brojnim ilustracijama.

Tema glazbe kao obaveznog pratioca, a ponekad i temeljnog sadržaja svečanosti, nezaobilazna je u interdisciplinarnom zborniku poput ovoga. Ovdje su joj posvećena dva rada. Ernst Lichtenhahn prikazuje devetnaestostoljetne glazbene svečanosti u Njemačkoj i Švicarskoj očitavajući njihovu vezu s građanskim poimanjem umjetnosti i društva, a Silke Leopold analizira ulogu londonskih svečarskih glazbenih tijela (Festmusiken) u 17. i 18. stoljeću, s obzirom na njihovo sudjelovanje u životu dvora i grada.

Max Wehrli piše o "Manessische Liedersammlung", zbirci viteških pjesama nastaloj u Zürichu početkom 14. stoljeća, smatrajući srednjovjekovno pjesništvo, odnosno njegove izvedbe, događajem čija je struktura srodna strukturi svečanosti.

Werner Weber upozorava na središnji značaj svečanosti "Am Mythenstein" 1860. godine za "nacionalnu estetiku" Gottfrieda Kellera kojom je uspostavljen nov odnos naroda, svečanosti i pjesništva.

Posljednja dva članka su za etnologe koji se bave svečanošću nezaobilazna, a zbog svog teorijskog karaktera važna i stručnjacima ostalih profila kojima je namijenjen ovaj zbornik.

Hermann Bausinger razmatra pojam svečanosti, odnosno svečarske kulture (Festkultur). Premda je naslovom članak odredio kao razmišljanje o gradskoj svečarskoj kulturi, njegove su postavke primjenjive na svaku svečanost, dakle ne samo na gradsku. Naslov pak opravdavaju primjeri iz etnološke literature kojima potvrđuje svoje hipoteze, svi vezani uz svečanosti švicarskih i njemačkih gradova. Bausinger slavlje (Feier) određuje kao planiran i pravilima uređen događaj čiji se smisao može jasno imenovati. Za razliku od toga, sadržaj svečanosti (Fest) ne može se planirati (u užem smislu te riječi). Svečanost je izraz preplavljujuće životne radosti, a znači "odbacivanje velikog tereta" - suprotstavljena je radu i svakodnevicu. Čovjek nešto slavi, pa zbog toga i iz toga pravi svečanost. Slavljenje i svečanost zajedno čine svečarsku kulturu koja, zadirući u najrazličitije segmente ljudskog života, objedinjuje i posve proturječne elemente. Njih Bausinger sistematizira pomoću pojmovnih parova koje ilustrira spomenutim primjerima iz etnološke literature. Semantičko polje svečanosti omeđuje tako pojmovima red i kaos, organizacija i spontanost, tradicija i inovacija, racionalizacija i putenost, razgraničenje i izjednačenje, te dio i totalitet. Na kraju naglašava da se ovi pojmovi u njegovoj analizi ne nalaze u odnosu opozicije ili alternative, nego u odnosu dijalektičke povezanosti.

Izuzetno poticajan - stoga što u teorijskom smislu donosi najviše novina - jest rad sociologa kulture Wolfganga Lippa. Pišući o modernoj (vele)gradskoj svečanosti, jedini je među autorima ovog zbornika progovorio o biti odnosa naznačenog u njegovom naslovu. Lipp slavljenje (Feiern) - dakle kao glagolsku imenicu, što bi i u ranije navedenom razlikovanju bilo primjerenije - određuje kao događanje unaprijed propisanih sadržaja, događaj vezan uz važne trenutke ljudskog života. Od rođendana do pogreba, od jubileja poduzeća do nacionalnih jubileja - riječ je o afirmaciji postojećeg, o potvrđivanju pojedinih područja i ciljeva svakodnevice. Svečanost je pak događaj kojim se napušta, nadilazi i obesnažuje rutinsko i propisano ponašanje. Za razliku od slavljenja, svečanost karakteriziraju orgijastičke crte, smijeh i užitak. Modernost današnjih svečanosti prvenstveno je u njihovoj sekularnosti, profanosti, što ih bitno razlikuje od predmodernih svečanosti povezanih sa sakralnim, nadnaravnim i mitskim motivima. Osim toga, modernu svečanost po Lippu obilježava ekonomski (trgovački) aspekt, demokratizacija i omasovljenje, upotreba visoke tehnologije u svim momentima planiranja i ostvarivanja svečanosti, te organizacija i administracija. Napokon, velegradski karakter, urbanost svečanosti Lipp objašnjava urbanizacijom kao postignućem novih, obuhvatnijih, funkcionalnijih i anonimnijih društvenih odnosa koji čovjeka izvode iz ograničenosti obiteljskog i susjedskog kruga. Uspjela urbanizacija znači uspostavljanje dinamičnog odnosa privatnosti i javnosti, a ujedno i mogućnost izbora. U slučaju modernih svečanosti upravo je (vele)grad medij koji transcendirajući uski društveni okvir pojedinca i omogućuje mu nov - svečarski - doživljaj svijeta. Lipp smatra da je takav doživljaj i moguć tek u gradskoj svečanosti.

Nakon definicija autor razrađuje i primjerima potkrepljuje jednu nesistematičnu, ali vrlo zanimljivu tipologiju. Moderne gradske svečanosti za Lippa su: izložba - sajam, zabavni park, festival, "scena" (teatrabilno događanje bazirano na direktnoj komunikaciji i

"ritualima interakcije" kojim se svakodnevica organizira scenski, "happening", te robna kuća i televizijske reklame - kao banalno, ali sveobuhvatno pretvaranje svakodnevnog u svečano (time objašnjava i njihovu zavodljivost!).

Na kraju se Lipp kritički osvrće na činjenicu da je glavnina današnjih svečanosti svečana samo po vanjskim obilježjima, da prevladava spomenuta ekonomizacija i funkcionalizacija (često kao politizacija), a gubi se onaj bitni "višak" - iskoračenje i otvaranje k doživljaju cjelovitosti. Svečanosti degeneriraju u puke spektakle ili opčinjenost reklamama, ili pak postaju "opijum za narod" kojega doziraju koncerti i agitatori. No, Lipp također smatra da u ovoj epohi sekularizacije, slobodnog vremena, tehnološkog napretka, otuđenja, pluralizma, omasovljenja i osamljenosti upravo svečanost može biti jedan od odgovora na probleme. Stoga što je usmjerena na "ovdje i sada", što ne bježi od svakodnevice nego je nastoji - barem na tren - izmijeniti. Moderna gradska svečanost kao mogućnost participacije, animacije i identifikacije odgovara avangardnim nastojanjima prisutnim još od vremena dadaista i futurista; teži k stapanju umjetnosti i života, scene i zbilje, ne mehaničkom i afirmativnom, već provokativnom i upitnom. Takva, prava moderna gradska svečanost u najboljem i najperspektivnijem smislu, za Lippa je ulični "happening".

Maja POVRZANOVIĆ

Božićnim se običajima tijekom povijesti nerijetko pristupalo kritički i s osporavanjem nekog dijela njihovog nasljeđa. Tako se isprva djelatnici katoličke crkve skanjuju nad paganskim karakterom narodnih tradicija. Propovijedajući u Firenzi 1424. godine, Bernardino iz Seine lamentira nad činjenicom

da se na dan rođenja Isusovog negira vjera, čašćenjem i slavljenjem panja (str. 9). A u nas se, primjerice, isusovački autor iz prve polovice 18. stoljeća Juraj Muliš u svom djelu *Posel apostolski* (1742.) obara na "praznovjerice" koje prepoznaje u običaju stavljanja raznog oruđa pod božićnu trpezu zaključujući "... da vnogi već vražića nego Božića doslužavaju, kada z krivum verum i ufanjem u nekoja pod stol postavljaju i potlam suprot prve zapovedi (crikvene) za vraćto spravljaju" (nav. prema Milovan Gavazzi, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Zagreb, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, 1988, 166). U našoj pak poslijeratnoj povijesti samo svetkovanje Božića zadobilo je tretman političkog pitanja. Osporavanje svetkovanja Božića poslužilo je u razdoblju nakon revolucije kao predtekst kritike crkve od strane države (usp. L. Sklevicky, "Nova Nova Godina - od 'mladog ljeta' k političkom ritualu", *Etnološka tribina*, Zagreb, 11 (1988.), 59-72).

Ova knjižica, nasuprot tome, daje putokaz za jedno moguće suvremeno, afirmativno, poimanje čitavog kompleksa božićnih običaja i otkriva mnogostruku društvenu korisnost njegovog upoznavanja. Nastala je kao dokumentarni zapis istoimenog multimedijskog projekta, njegova "zaključna karika", kako će je nazvati njezin autor. Radi se o pothvatu jedne firentinske četvrti (*Quartiere* 13) koja je, na originalan i aktivan način, nastojala egzemplificirati proces decentralizacije kulture i premostiti jaz između građana i institucija. Evropske narodne tradicije vezane uz božićni ciklus pružile su autorima projekta idealnu priliku da se približe velikom izazovu kakva u suvremenom industrijskom društvu predstavlja narodna/pučka kultura (*cultura popolare*). (Za neinicirano čitateljstvo veliki je hendikep /i/ propust priređivača/ što se gotovo ništa ne doznaje o samim autorima i genezi projekta, niti o eventualnim specifičnostima zajednice /*Quartiere* 13/ u kojoj je realiziran.)

Iz predgovora je očigledno da projekt ne koketira s njezinim olakim određenjem kao neke vrste industrijski procesirane panacee za uniformiranu otuđenost suvremenog čovjeka, niti kao traženja identiteta društvenih grupa u dosluhu s petrificiranim modelima narodne kulture prošlosti.

Sučeljavanjem i interpretiranjem kulturnog nasljeđa vlastite sredine vezanog uz kompleks božićnih običaja, s onim iz drugih evropskih kultura, pokušalo se u okviru tog projekta potaknuti podjednako želju za samorazumijevanjem, ali i za upoznavanjem drugih koje je preduvjet tolerancije.

Europa, Le tradizioni popolari del Natale, a cura di Paolo De Simonis, Comune di Firenze, Firenze 1985, 100 str.